

Van de bestuurstafel

Stefan Pronk

Vlinders brengen kleur en beweging in ons landschap! Het gefladder van de oranjetipjes langs bloeiende bermen en slootkanten op een zonnige voorjaarsdag, wie wordt daar nu niet blij van? Wij als vlinderaars hebben het geluk dat we oog hebben voor dit soort 'alledaagse' waarnemingen onderweg of in onze buurt. We hechten er waarde aan en weten hoe belangrijk het is dat we met elkaar zorgdragen voor een bloeiende leefomgeving. Helaas is dat niet zo vanzelfsprekend meer, maar gelukkig vinden er ook tal van initiatieven plaats die het tij lokaal maar ook regionaal keren. Eigenlijk is zo'n bloeiende en belevenisvolle leefomgeving heel gemakkelijk te realiseren. Minder tegels in de tuinen, een paar keer minder maaien in de bermen en het gemeenteplantsoen, minder exoten aanplanten en minder bladblazen zou in menig dorp of wijk flink extra ruimte kunnen bieden aan allerlei planten en dieren. Nu de huidige gemeenteraadsverkiezingen achter de rug zijn, is dat wie weet een slimme tip voor menig coalitie (in wording). Minder doen (en ook hoeven betalen) en meer krijgen! De stijgende energieprijzen geven wie weet nog een extra steuntje in de rug om het roer om te gooien. Laat die bermen maar bloeien en vlinders maar fladderen dit voorjaar!

In deze *Roep'n&Botterklipp'n* deelt Jan-Erik Plantinga uit Zuidwolde zijn ervaringen en resultaten van zijn jaarlijkse dagvlindertellingen op het Steenberger Oosterveld. Ate Dijkstra neemt ons mee in een vervolg op zijn reeks Vlinders in de kunst. Ton Schoenmaker geeft een overzicht van de nieuwe macronachtvlinders voor Drenthe in 2025. Ook dit jaar gaan we vanuit de Vlinderwerkgroep Drenthe samen met Landschapsbeheer Drenthe aan de slag met het boerenlandvlinderproject. Willem Bosma vertelt over de activiteiten die op stapel staan in 2026 vanuit dit project en hoe u bij kan dragen aan het tellen van de boerenlandvlinders. Doet u (weer) mee?

Inhoud

• Van de bestuurstafel <i>Stefan Pronk</i>	1
• Programma Voorjaarsbijeenkomst 20 april 2026	1
• Dagvlindermonitoring Steenberger Oosterveld <i>Jan-Erik Plantinga</i>	2
• Nieuwe soorten macronachtvlinders voor Drenthe in 2025 <i>Ton Schoenmaker</i>	7
• Vlinders in de kunst en literatuur deel 13: Italiaanse stadstaten en rijke Vlaamse steden <i>Ate Dijkstra</i>	8
• Aankondiging: vervolg project boerenlandvlinders op de kaart <i>Willem Bosma</i>	12
• Colofon	12

We wensen u een fijne zomer en veel leesplezier toe en we zien u graag op de voorjaars- en najaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Drenthe.

Bestuur Vlinderwerkgroep Drenthe
Stefan Pronk

Programma Voorjaarsbijeenkomst 20 april 2026
'De Klipper', Hoofdweg 24, Zwiggelte
www.deklipper.com

19.15 Inloop

- 19.30 Opening *Stefan Pronk*
- 19.40 Project Boerenlandvlinders op de kaart – op naar een volgend seizoen *Dirk-Matthijs Meijberg*
- 20.00 Van gangbaar naar natuurinclusief *Otto Willem Eleveld*
- 20.30 Pauze (met verloting)
- 21:00 Een eerste boek over microvlinders *Tymo Muus.*
- 21:50 Afsluiting *Stefan Pronk*

Samenvattingen van deze lezingen zijn te vinden bij 'Programma' op <https://vlinderwerkgroepdrenthe.nl>.

Dagvlindermonitoring Steenberger Oosterveld

Jan-Erik Plantinga

“Tussen 1992 en 2024 zijn de aantallen dagvlinders gemiddeld per soort met 56 procent afgenomen. De vlindertrend daalde voor het twaalfde jaar op rij, en bereikte in 2024 het laagste niveau”, aldus het landelijke jaarverslag 2024 van de Vlinderstichting. We weten dit dankzij monitoringsonderzoek. Om de dagvlinderstand te volgen worden vlinders op honderden plekken in Nederland – en elders in Europa – systematisch geteld. In Drenthe ging het in 2023 om circa 30 routes, een verdubbeling ten opzichte van 2016 (Van Swaay et al., 2016 en Vlinderstichting, 2024). Drenthe blijft daarmee wat ondervertegenwoordigd in vergelijking met veel andere provincies.

Twee van de Drentse monitoringsroutes liggen in het Steenberger Oosterveld, pal ten oosten van Zuidwolde. Sinds 2016 tel ik hier de dagvlinders, soms samen met Arjen van den Hoek. Het gaat in mijn geval nog om een vrij beperkte periode, maar de data van alle routes samen geven een goed beeld van de trends van onze dagvlinders. Jaarlijks rapporteren de Vlinderstichting en het Centraal Bureau voor de Statistiek [deze resultaten](#). Hier zoom ik in op mijn gegevens en wat deze ons vertellen over de dagvlinders van het Steenberger Oosterveld en het gebied zelf.

Het gebied en het beheer

Het Steenberger Oosterveld is een gevarieerd natuurgebied ten oosten van de stuwwal van Zuidwolde. Het gebied was vermaard vanwege zijn populatie Bruine eikenpages, de laatste van Drenthe. Deze soort was helaas al verdwenen voordat ik het gebied leerde kennen. Hetzelfde gaat op voor de Bruine vuurvlinder (Dijkstra et al., 2016). Het circa 150 hectare grote gebied is voor het grootste deel in eigendom en beheer bij Het Drentse Landschap (figuur 1). Een deel van het bos en de akkers zijn in handen van particulieren. Naast bos, dat deels is aangeplant op stuifzanden, ligt er een fraai veentje en tot begin van deze eeuw lagen er enkele kleine restanten heide. Deze heide is circa 15 jaar geleden uitgebreid door het kappen van dennenbos en het plaggen van twee voormalige agrarische percelen. Dit heeft geresulteerd in een relatief grote en aaneengesloten oppervlakte open heide- en pionierbegroeiingen. De laagtes in

de geplagde delen staan 's winters blank, in erg natte jaren duurt dit tot en met het vroege voorjaar. Vooral de geplagde delen en een deel van de graslanden zijn vrij kruidenrijk (zie figuur 1).

In de loop van de jaren is de hoeveelheid opslag op veel plekken toegenomen. Plaatselijk is nu al niet meer sprake van heide, maar van een overgang naar jong berkenbos. Ondanks de jaarrondbegrazing met Schotse hooglanders en later ook de drukkbegrazing met schapen en geiten blijft opslag een grote bedreiging voor het open heidelandschap en haar bewoners. Naast de begrazing worden de geplagde delen jaarlijks gemaaid en zijn vrijwilligers al jaren druk met het handmatig verwijderen van dennetjes en berken. In 2023 is een lange greppel, die het gebied ontwaterende, afgedamd om de verdroging tegen te gaan. Eerder is elders al een wijk die door een deel van het gebied liep meer naar de rand van het gebied verplaatst.

Deel route A; het raster van de drukkbegrazing is nog zichtbaar (foto Arjen van den Hoek).

Figuur 1: Ligging monitoringsroutes.

Routes en methode

De twee routes van in totaal 650 meter (26 segmenten van 25 meter) lopen over zandpaden en door de vegetatie. Een flink deel volgt bosranden. Verder liggen er segmenten langs en in heide en verschrallend grasland. Her en der komen kleine braamstruwelen voor. Mijn idee bij het uitzetten van de routes was dat de resultaten ook een goede representatie zouden geven van het gebied. Zo is de informatie niet alleen van waarde voor de Vlinderstichting, maar ook voor de boswachter, Harald de Graaff.

Route A (2348) loopt voor een belangrijk deel aangrenzend aan de geplagde delen. Dit is tevens het deel van het gebied dat sinds enige jaren laat in het jaar gemaaid wordt. Route B (2349) ligt deels in droge heide waar eerder een Grove dennenbos groeide en gaat langs het vrij schrale graslandperceeltje met veel Schapenzuring.

Het terrein is meestal twee keer per maand bezocht om op alle segmenten van 25 meter de dagvlinders per soort te tellen. Dit is gedaan volgens de handleiding van de Vlinderstichting (Van Swaay et al. 2018); op dagen met veel wind, tijdens regen en op te koude momenten is niet geteld. Af en toe telde Arjen van den Hoek mee. Vanaf 2020 neem ik ook de hommels mee. De tweede route is iets minder vaak gelopen. Hier stonden ook regelmatig Schotse hooglanders op mijn route. Als zich dat voordeed, is het laatste deel van deze route niet afgelopen. Inclusief de paar minuten fietsen naar het gebied ben ik ongeveer een uur bezig met het tellen van beide plots. Vanaf 2017 noteer ik ook de bloeiende nectarplanten per route. Daarnaast heb ik in 2025 de vlindersoorten opgeschreven die buiten de routes vlogen of die ik op de terugweg zag. Dit laatste met het idee om na te gaan of de routes daadwerkelijk ook een goede afspiegeling zijn van het totale gebied.

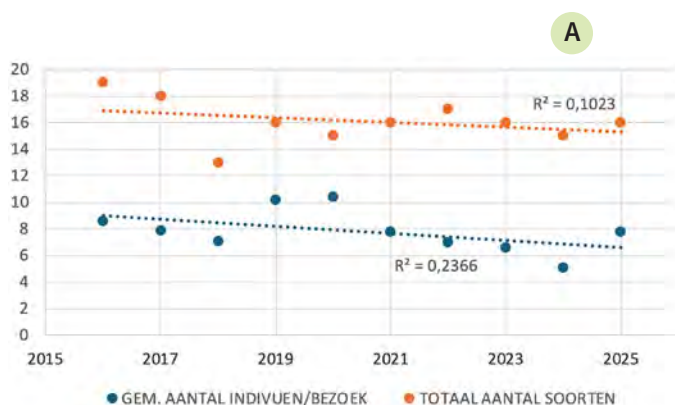
Op bloeiende bramen is het Groot dikkopje soms vrij algemeen op de monitoringsroutes (foto Arjen van den Hoek).

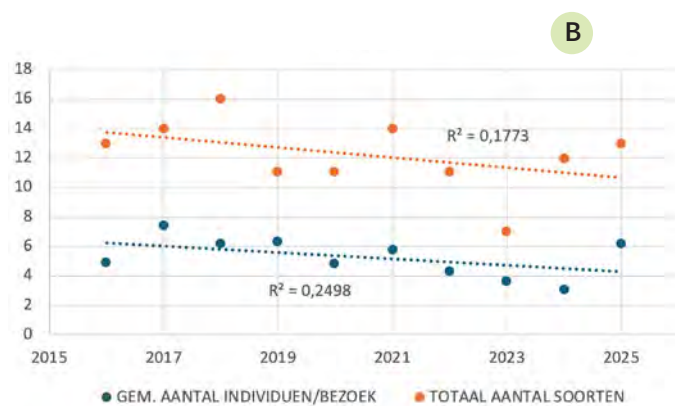
Resultaten

Om een indruk te krijgen van de vlinderstand gedurende de periode 2016–2025 zijn de gemiddelde aantallen dagvlinders per telling berekend. Deze zijn per route en per jaar uitgezet in figuur 2 en 3. Ook is hier het totaal aantal soorten dagvlinders van jaar tot jaar weergegeven.

Uit de twee grafieken blijkt dat er een matig (negatief) verband bestaat tussen het gemiddeld aantal individuen per telling en de tijd. Het aantal vlinders lijkt over de periode 2016-2025 wat af te nemen, maar de variatie van jaar tot jaar is vrij groot. Ook neemt het totaal aantal soorten per jaar af in de loop der jaren (eveneens een matig sterk verband). Dit geldt in deze eeuw zeker vanwege het verdwijnen van de Bruine eikenpage en de Bruine vuurvlinder. De grosso modo teruglopende aantallen gelden voor zowel route A als B, waarbij het aantal individuen per telling voor route B iets lager ligt dan voor route A. Gelukkig was 2025 een wat beter jaar voor het Oosterveld.

Figuur 2: Gemiddeld aantal dagvlinders per telling en totaal aantal soorten per jaar (Route A)

Figuur 3: Gemiddeld aantal dagvlinders per telling en totaal aantal soorten per jaar (Route B).

Tabel 1: De top tien op basis van de totale getelde aantallen 2016–2025 en het nummer in de landelijke ranglijst (Vlinderstichting).

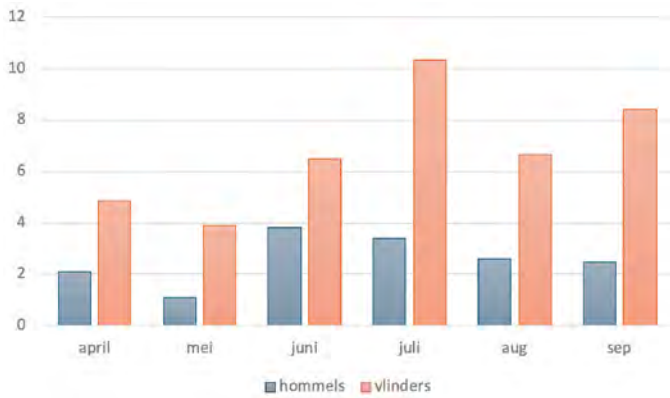
Soort	Route A	Route B	Landelijke ranglijst
Kleine vuurvlinder	183	181	19
Citroenvlinder	168	65	12
Groot dikkopje	112	21	16
Bruin zandoogje	108	70	1
Hooibeestje	86	15	7
Boomblauwtje	77	21	21
Klein geaderd witje	65	41	3
Dagpauwoog	55	71	6
Eikenpage	44	46	28
Distelvlinder	43	10	25

Mijn top tien wijkt nogal af van het landelijke beeld. Voor heel Nederland is Bruin zandoogje de meest getelde soort. Bij mij is dat overduidelijk de Kleine vuurvlinder, vooral op de wat kortere (!) tweede route. De graslandvlinders zijn relatief goed vertegenwoordigd qua aantal exemplaren. De landelijke nummer twee, het Klein koolwitje, haalt voor beide routes niet eens de top tien. Opmerkelijk zijn ook de hoge noteringen voor Groot dikkopje en Eikenpage voor het Oosterveld. De laatste is een lastige om te tellen, bij de eiken moet je niet vergeten om omhoog te kijken. 2017 was het beste jaar voor deze soort, ook elders in deze regio. 2019 was een jaar met een grote invasie van Distelvlinders. Vrijwel alle Distelvlinders zijn alleen in dat jaar geteld. Langs route B zijn in tien jaar 23 soorten waargenomen. Hiervan zijn Bruin blauwtje (2025), Oranje zandoogje (2019) en Gele luzernevlinder (2018) een keer waargenomen. In 2023 zijn hier bovendien twee Kleine parelmoervlinders gespot tijdens het terug wandelen. Deze soorten zijn net als het Oranjetipje, niet langs route A gespot. Route A komt uit op 22 soorten voor dezelfde periode. Onder meer het Groentje is alleen langs dit traject vastgesteld, maar ontbrak onder andere de laatste twee jaren. De Kleine vos is voor het laatst in 2022 gezien. Grote vos (2022) en Zwartsprietdikkopje (2016) zijn beide slechts eenmaal gezien tijdens de tellingen langs route A. Het gaat voor alle eenlingen waarschijnlijk om zwervende individuen, want ook buiten de routes zag ik ze niet of nauwelijks. Het beeld per soort is meestal niet eenduidig. Zo is bijvoorbeeld het Hooibeestje vanaf 2022 duidelijk algemener, maar zijn de aantallen in 2025 weer erg laag.

Periodiciteit en nectarplanten

Figuur 4 laat zien dat de piek van de hommels in juni en juli valt. De meeste vlinders zijn in juli en september

Figuur 4: Gemiddeld aantal hommels en dagvlinders per telling per maand (gegevens beide routes 2016–2025).

geturfd. Deze gemiddelde aantallen vlinders zijn hoger dan die van de hommels. De piek van de hommels valt samen met de periode waarin de bramen rijkelijk bloeien (tabel 2). Deze zijn ook belangrijk voor de dagvlinders, maar die laatsten profiteren misschien meer van de bloeiende Struikhei. Het is erg belangrijk om braamstruwelen te koesteren als nectarbron op

heidevelden. De tweede piek in september wordt met name veroorzaakt door de Kleine vuurvlinder, die dan vrij talrijk is. Kleine vuurvlinders zijn in dit gebied voor hun nectarbehoefte onder meer afhankelijk van Gewoon duizendblad en Struikheide (Dijkstra et al., 2016). Met name in het schrale grasland is de waardplant Schapezuring algemeen, hier zie je de vuurvlindertjes ook het vaakst.

In tabel 2 staan de nectarplanten vermeld en in welke mate en periode deze van belang zijn, specifiek voor het Steenberger Oosterveld. April en mei zijn de slechtste maanden voor zowel de dagvlinder als de hommel. Zoals je ziet is dat ook de periode waarin de meeste nectarplanten nog niet of weinig bloeien. Het aantal soorten nectarplanten is op de eerste route beduidend hoger, wat correspondeert met de hogere aantallen waargenomen dagvlinders. Maar de veelvoorkomende bloemen komen, op die van Brem na, op beide trajecten voor. Struikheide is algemeen, maar langs een deel van route A afgenomen door de toename van Zachte berk. Jakobskruidkruid daarentegen is een welkome nieuwkomer in het gebied.

Tabel 2. Periodiciteit bloeiende nectarplanten per route (paars aanwezig, donkerpaars (vrij) veel aanwezig)

	route	april I	april II	mei I	mei II	juni I	juni II	juli I	juli II	aug I	aug II	sep I	sep II
Am. krentenboompje	b	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Geoorde wilg	A	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Paardenbloem spp.	A	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Brem	A	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zandhoornbloem	a	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Appel	a	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Eenst. meidoorn	a	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Gewone lijsterbes	a b	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Muizenoor	a b	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Kruipende boterbloem	a	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Kleine klaver	a	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Am. Vogelkers	b	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Vuilboom	a b	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Gewone hoornbloem	a b	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Gewone dophei	a	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Gewoon biggenkruid	a b	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Braam spp.	a b	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Klein vogelpootje	a	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Struikhei	a b	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Gewoon duizendblad	a	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Jakobskruidkruid	a b	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Witte klaver	a b	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Havikskruid spp. overig	a b	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Moerasrolklaver	a	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Representatief?

In 2025 zijn dagvlinders buiten de routes genoteerd, die niet aanwezig waren op het moment van de tellingen. Dat is 23 procent van de 22 soorten die ik dit jaar waarnam op het Oosterveld. De resultaten van de monitoringsroutes in 2025 geven daarmee een minder goede indruk van de aanwezige soorten dagvlinders dan ik verwacht had. Aan de andere kant: gelukkig dat er nog meer soorten vliegen!

De extra soorten die in 2025 niet tijdens de tellingen zijn gespot zijn: Zwartsprietdikkopje (1), Distelvlinder (enkele) en Groentje (1). De Oranje luzernevlinder is in 2025 eenmaal gezien bij het ecoduct. Het Heideblauwtje komt vrijwel alleen in een westelijker gelegen deel van het gebied voor, in begraasde, vochtige heide. Hier tel ik de meeste jaren hun aantal in de piek van de vliegtijd. Het gaat om een kleine, maar stabiele populatie van circa 100-150 individuen.

Hoe meer zielen...

hoe meer vreugd. Dat geldt niet alleen voor de vlinders, maar ook voor ons tellers. Lijkt het je wel wat om ook te gaan monitoren voor de Vlinderstichting? Je kan altijd een keertje met me meelopen. Vanuit de Vlinderstich-

ting is er ook ondersteuning mogelijk bij het uitzetten van een route. Dat kan overal: binnen de bebouwde kom, langs een vaart, door akkers of bijvoorbeeld over de heide. Kies het liefst een locatie dicht bij huis, dan valt het qua tijd goed in te passen en ben je ook nog duurzaam bezig. Vervelen doet het nooit en bovenal help je de dagvlinders van Drenthe.

Je kunt contact opnemen via janerikplantinga@outlook.com.

Literatuur

- Dijkstra, A.C.J., M.E. van der Veen, W.F.G. Alblas & H. Bosma 2016. Dagvlinders in Drenthe 2007-2015. Vlinderwerkgroep Drenthe, Roden.
- Van Swaay, C.A.M., T. Termaat, J. Kok, K. Huskens & M. Poot 2016. Vlinders en libellen geteld. Jaarverslag 2016. Rapport VS2017.001, De Vlinderstichting, Wageningen.
- Van Swaay, C.A.M., G.I. Bos-Groenendijk, J.R. Dijk, R.H.A. van Grunsven, J.M. Kok, K. Huskens & M. Poot 2018. Handleiding landelijke meetnetten vlinders, libellen en nachtvlinders. Tweede herziene druk. Rapport VS2018.011, De Vlinderstichting, Wageningen.
- Vlinderstichting 2024. Vlinderbalans 2024. Met het jaarverslag van de meetnetten vlinders, libellen en hommels 2023. Vlinderstichting, EIS & CBS, Wageningen.

De Eikenpage foerageert hier op Vuilboom. De mooiste struiken (route A) zijn afgezet in een van de eerste teljaren en tegen de verwachting in niet meer uitgelopen (foto Arjen van den Hoek).

Nieuwe soorten macronachtvlinders voor Drenthe in 2025

Ton Schoenmaker

Na 2024 met alleen de Florida-uil als nieuwe soort voor Drenthe, was de oogst in 2025 gelukkig wat groter. De Lichtgrijze uil *Lithophane ornitopus* was vanwege de vroege waarneming op 8 maart door vader en zoon Gommer al gemeld in het artikel van vorig jaar. Op 3 april was het weer raak in Dalen en kreeg Hendrik Jan de zeer zeldzame Oranje espenspanner *Boudinotiana notha* op het laken. Ook de zeldzame Wikke-uil *Lygephila pastinum*, die op 13 juli werd waargenomen door Ipie Pater in Nieuw-Roden, was een nieuwkomer

voor Drenthe. De laatste nieuweling, dit keer in de gedaante van een rups, werd door Roel Brouwer en Manuela Doeve op 3 augustus gezien in Ansen. Alle vier de soorten zijn opgenomen in de verzameling van 603 'Drentse soorten' op [de website](#) van de Vlinderwerkgroep Drenthe.

Met dank aan de waarnemers voor het beschikbaar stellen van de foto's en aan Gerrit Tuinstra voor de validaties.

foto: Hendrik Jan Gommer

Lichtgrijze uil *Lithophane ornitopus*
vrij zeldzaam
waarnemer: Hendrik Jan en Roy Gommer
locatie: Dalerpeel
datum: 8 maart 2025
validatie: admin Waarneming.nl en Gerrit Tuinstra

Landelijk gezien komen de meeste waarnemingen uit Limburg en Noord-Brabant, terwijl in de noordelijke provincies deze uil zelden gezien wordt. Later in 2025 is in april en september de macro nog tweemaal waargenomen.

foto: Ipie Pater

Wikke-uil *Lygephila pastinum*
zeldzaam
waarnemer: Ipie Pater
locatie: Nieuw-Roden
datum: 13 juli 2025
validatie: admin Waarneming.nl en Gerrit Tuinstra

Het exemplaar op de foto is weliswaar wat afgesleten, maar nog goed herkenbaar. De meeste waarnemingen van deze soort komen uit het kustgebied en Limburg, maar er zijn in 2010 ook twee exemplaren waargenomen in Groningen.

foto: Hendrik Jan Gommer

Oranje espenspanner *Boudinotiana notha*
zeer zeldzaam
waarnemer: Hendrik Jan Gommer
locatie: Dalerpeel
datum: 3 april 2025
validatie: admin Waarneming.nl

De waarneming van deze prachtige macro is tot nu toe de noordelijkste van Nederland. Ook in Overijssel is de soort waargenomen, maar de meeste waarnemingen komen uit de zuidelijke provincies.

foto: Roel Brouwer

Vlasbekuiltje *Calophasia lunula*
zeldzaam
waarnemer: Roel Brouwer en Manuela Doeve
locatie: Ansen
datum: 3 augustus 2025
validatie: admin Waarneming.nl

Voor Drenthe is deze rups de enige waarneming. De soort komt verspreid in het hele land voor, maar de grootste verbreiding bevindt zich in het westen en zuiden. In 2024 was er een melding van een rups in Oude Willem, maar deze waarneming is niet meer terug te vinden op Waarneming.nl.

Vlinders in de kunst en literatuur deel 13: Italiaanse stadstaten en rijke Vlaamse steden

Ate Dijkstra

Tijdens een voorjaarsvakantie van 2025 in Toscane (Italië) bezochten wij onder andere de Galleria degli Uffizi of kortweg het Uffizi-museum in Florence. Het Uffizi-museum is min of meer te vergelijken met ons Rijksmuseum.

Tussen al het Italiaanse schildergeweld kwam ik tot mijn verrassing ook een groot middeleeuws drieluik van een Vlaming tegen, namelijk van Hugo van der Goes (ca 1440–1482), met als voorstelling de aanbidding van het kindeke Jezus door herders. Dit houten drieluik is opengeklapt liefst 4.86 x 2.56 meter groot. Dichtgeklapt zijn de afmetingen 2.53x 3.04. Het drieluik (triptiek) werd vermoedelijk in 1478, besteld door Tomasso Portinari. Portinari was in eerste instantie assistent van Angelo Tani, directeur van de vestiging van de Florentijnse Medici bank in Brugge. Van 1465 tot 1478 was hijzelf directeur van die bank. Het drieluik zou worden geplaatst boven het altaar in de kerk van Sant'Egidio in Florence. Deze schildering op houten panelen had een aardige reis achter de rug. Per schip kwam het via Sicilië aan in Pisa. Van Pisa werd het met een binnenschip via de rivier de Arno naar Florence gebracht. Op 23 mei 1483 werd het door zestien man naar de kerk gedragen. Wat mij op het drieluik het meest intrigeerde was een detail op de voorgrond. Daar staat namelijk een glas en een albarello (apothekerspot) geschilderd die beiden als bloemenvaas dienen.

Sandro Botticelli. *La Primavera* (detail), ca. 1477,
Galleria degli Uffizi, Florence.

Hugo van der Goes, *Portinari Drieluik* (detail), ca.1473–1478,
Galleria degli Uffizi, Florence.

Een albarello is een geglazuurde en beschilderde cilindervormige kleine voorraadpot. Het witte tinglazuur was ideaal voor de kleurrijke beschildering. Die witte kleur, alba, komen we ook in de naam albarello tegen. Dit type aardewerk heeft zijn oorsprong in het Midden-Oosten. Vervolgens werden ze ook in Moors Spanje geproduceerd en in de 15de eeuw ook in Italië. De albarello die Hugo van der Goes schilderde is echter geen Italiaanse albarello maar een albarello die in Moors Spanje is gemaakt. In het glas staat een blauwe Akelei en enkele Anjers. In de albarello twee witte en een blauwe Iris en tot mijn verrassing een Oranjelelie (*Lilium bulbiferum*). Direct moest ik denken aan Fred Bos. Fred Bos is iemand die zich zijn hele leven heeft beziggehouden met het wel en wee van de Oranjelelie

in onze contreien. De Oranjelelie kwam eertijds in het wild ook in Drenthe voor en wel op een aantal essen op het noordelijk deel van de Hondsrug. Omdat hij vooral in roggeakkers voorkwam, wordt hij ook wel Roggelelie genoemd. Men dacht dat in Drenthe de Roggelelie was uitgestorven. Fred Bos ontdekte echter nog een locatie waar hij in het wild voorkwam. Ook bleek hij nog voor te komen in tuinen. Vaag herinnerde ik mij dat Fred Bos, op zijn speurtocht naar de historie van de Oranjelelie, een afbeelding van de Oranjelelie vermeldde op een schilderij van de Vlaamse meester Hans Memling (ca 1435–1494). Hans Memling is geboren in Duitsland maar bracht zijn werkzame leven in Brugge door. Op zijn drieluik *Het laatste oordeel* staat op het linkerpaneel een Oranjelelie afgebeeld. De opdrachtgever van dit drieluik was de eerdergenoemde Medici bankier Angelo Tani. Dit drieluik zou ook per schip naar Florence worden gebracht. Dat schip werd echter gekaapt door een Pools (Duits) Hanzeschip. De Hanze was toen in conflict met Engeland en verhinderde alle scheepvaart. Aldus kwam het drieluik niet in Florence maar in Danzig, het huidige Gdansk, terecht. Over roofkunst gesproken. Of Fred Bos de afbeelding bij Hugo van der Goes kende, was mij onbekend. Daarom maakte ik voor de zekerheid maar een foto met de bedoeling om die ontdekking te zijner tijd aan hem door te geven. Al blade-rend in de Volkskrant van 8 augustus 2025 kwam ik echter, tot mijn verbazing, een necrologie over Fred Bos tegen. Hij bleek op 81-jarige leeftijd te zijn overleden. Volgens de necrologie was hij op de dag van zijn overlijden nog met een gezelschap plantenso-cologen het veld in geweest.

Vlaamse meesters en Italiaanse opdrachtgever

In de Middeleeuwen was, zeker in Noord-Italië, sprake van een lappendeken van kleine stadstaten die elkaar soms te vuur en te zwaard bevochten. Zo had Florence het vaak aan de stok met Siena. Tot de grotere stadstaten behoren Florence, Siena, Milaan, Genua, Venetië en Savoie. Tot de kleinere onder meer Lucca, Ferrara en Mantua. Deze onafhankelijke stadstaten hadden ook de nodige handelsrelaties met de rijke Vlaamse steden en met name met Brugge en Gent. Een van de beroemdste schilderijen van Jan van Eyck (ca.1390–1441) is een schilderij van Giovanni di Nicolao Arnolfini en zijn vrouw Constanza Trenta.

Jan van Eyck, *Portret van Giovanni Arnolfini en zijn vrouw*, 1434, National Gallery, Londen.

De Arnolfini's waren een bankiersfamilie uit Lucca, één van de kleinere stadstaten. Giovanni woonde sinds 1419 in Brugge en was textielhandelaar. Verder behartigde hij er allerlei familiezaken. Van Eyck schilderde ca.1435 ook een afzonderlijk portret van deze Giovanni Arnolfini. Een andere in Brugge werkzame schilder, Hans Memling (ca 1435–1494), had blijkbaar goede contacten met de eerdergenoemde bankiersfamilie Pontinari. Hij was echter ook een populaire schilder bij andere in Brugge wonende Italianen. Ongeveer een vijfde van zijn schilderwerken had een Italiaanse opdrachtgever. In de verschillende stadstaten speelden vaak bepaalde families een belangrijke rol, zoals in Florence de Medici's. In het kleine hertogdom Ferrara was de familie d'Este aan de macht. Wat vlinders betreft is echter het en face portret van Ginevra d'Este (1433) (of mogelijk Margherita Gonzaga, de vrouw Lionallo d'Este – de geleerden zijn er nog niet over eens wie is afgebeeld) zeer de moeite waard. Het portret is dit keer niet geschilderd in Vlaanderen, maar door een lokale Italiaanse meester namelijk Pisanello (1395–1455). Op dat portret staan, tussen de bloemen van de Akelei en Anjer, ook enkele vlinders geschilderd.

Antonio Pisanello, *Portret van een prinses van het huis van Este*, ca. 1435–1445, Musée du Louvre, Parijs.

In de ruimte links van het portret zijn het twee Atalanta's (*Vanessa atalanta*). De één heeft zijn vleugels dicht, de andere geopend. Verder is rechts van het portret een Koningspage (*Iphiclides podalirius*) met dichte vleugels te zien. Rechtsboven zijn nog de vleugels van de Oranje luzernevlinder (*Colias crocea*) zichtbaar. Deze vlinders zijn zeer realistisch geschilderd. Pisanello had duidelijk oog voor de natuur. Toevallig zijn dat ook de vlinders die wij naast de vele Argusvlinders (*Lasiommata megera*) tijdens onze vakantie in de Toscane zagen. Wie mocht denken dat die Noord-Italiaanse bankiers en kooplieden alleen in de Vlaamse steden optraden heeft het mis. Blijkens een oorkonde gaf op 13 december 1332 de graaf van Gelre voorrechten en vrijheden aan een genootschap van Lombardische kooplieden. Lombardije is de streek rond Milaan. Bankiers en kooplieden uit Lombardije maar ook uit Toscane werden in onze streken Lombarden genoemd.

Tenslotte: Het oude Europa speelt in de roman 'Grand Hotel Europa' van de in Genua wonende Nederlandse schrijver Ilja Leonard Pfeijffer een belangrijke rol. In die roman is Europa verworden tot een groot museum overstroomd door horden toeristen. In principe heeft hij gelijk wat de culturele hoogtepunten betreft. Dat merken wij ook. Hoewel wij relatief vroeg in het seizoen, eind april-begin mei, steden als Florence, Siena en Pisa bezochten, was het daar al redelijk druk.

Pisa, gezicht op het Baptisterium (voorgrond), de Dom van Pisa en de losse scheve toren van Pisa (achtergrond).

Bij enkele toeristische hoogtepunten zoals de Dom van Siena en het Uffizi museum in Florence was zelfs al sprake van wachtrijen. Maar buiten die hoogtepunten is vaak nog genoeg te zien. Zo is de scheve toren van Pisa wereldberoemd, maar veel mensen weten niet dat dit torentje deel uitmaakt van een fraai ensemble van een Baptisterium en een indrukwekkende Dom.

Literatuur

- Anonymus., 2016. Hans Memling c 1435–1494. Kunstschrift 60ste jaargang nr. 2. April/mei 2016. Kunst en Schrijven bv, Amsterdam/Zutphen
- Anonymus., 2017. De renaissance van de kleine hoven. Kunstschrift 61ste jaargang nr. 4. Augustus/September 2017. Kunst en Schrijven bv. Amsterdam/Zutphen.
- Borchert, H-T. et al., 2010. Van Eyck tot Dürer. De Vlaamse primitieven & Centraal Europa (1430–1530). Uitgeverij Lannoo, Tielt
- Fossi, G., 2024. Uffizi 100 Masterpieces. Firenze Musei, Giunti Editori.
- Hermans, C.R., 1844. Analytische opgave van Noord-Brabandsche Charters. H. Palier en Zoon. 's Hertogenbosch.
- Meershoek, P., 2025. Het eeuwig leven Fred Bos (1944–2025). Een levenslange liefde voor de roggelelie, die eindigde in een zeldzaam walhalla van bloeiende roggelelies. De Volkskrant 8 augustus 2025.
- Kemperdick, S., 1999. Rogier van der Weyden. Könemann Verlagsgesellschaft mbH, Keulen.
- Vos, D., D. Marechal & W. Le Loupe, 1994. Hans Memling Catalogus. Designdruk Van Damme, Brugge

Afbeeldingen

- <https://www.italieuitgelicht.nl/pisanello/>
- nl.wikipedia.org
- Figuur 1,2,5: foto Ate Dijkstra.

Aankondiging: vervolg project 'Boerenlandvlinders op de kaart'

Willem Bosma

Na een succesvolle start van het project 'Boerenlandvlinders op de kaart' in 2025 krijgt het project in 2026 een vervolg. Ook dit jaar organiseert Landschapsbeheer Drenthe in samenwerking met de Vlinderwerkgroep Drenthe weer meerdere excursies. Telt u mee?

Excursies 2026

Lijkt het u leuk om in uw eigen omgeving een bijdrage te leveren aan het inventariseren van boerenlandvlinders? En zou u meer willen weten over hoe u een bijdrage kunt leveren aan de bescherming van de Drentse boerenlandvlinders? Meldt u zich voor dit seizoen dan aan voor één of meerdere boerenlandvlinderexcursies. Tijdens de excursies komt u meer te weten over de soorten boerenlandvlinders, hoe u ze kunt herkennen en waar ze leven. Ook wordt er aandacht besteed aan hoe u vlinders kunt tellen, hoe waarnemingen vast te leggen en hoe u gebruik kunt maken van invoerapps via de telefoon. Na afloop van de excursie heeft u handvatten om zelfstandig het veld in te gaan en vlinders te inventariseren.

De eerste twee excursiedata staan gepland op vrijdag 24 april in Zwiggelte en woensdag 29 april in Balloo. Hierbij hopen we onder meer Oranjetipjes te zien en te tellen. Lijkt het u leuk om mee te gaan op excursie? Noteer deze data dan alvast in uw agenda. De komende tijd volgt meer informatie op de website van de Vlinderwerkgroep Drenthe en Landschapsbeheer Drenthe, o.a. over de exacte locaties.

- **Excursie 24 april:** Zwiggelte, 10:00 – 12:30 u
- **Excursie 29 april:** Balloo, 10:00 – 12:30 u

Oranjetipje op Pinksterbloem (foto Willem Bosma).

Heeft u vragen? Stuur dan een bericht naar info@vlinderwerkgroepdrenthe.nl of dm.meijberg@lbdrenthe.nl

Meer informatie op de [projectpagina](#) 'Boerenlandvlinders op de kaart'.

Oranjetipje-vrouwetje (foto Loop Verburg).

Colofon

Redactie:

Irmgard Ballast (eind)redactie, met dank aan alle schrijvers en fotografen!

Vormgeving en opmaak:

Jan Faber (enitials.nl)

Uiterste inleverdatum

kopij najaarsnieuwsbrief:
31 oktober 2026

